

FACIT

Marts 2013

Niveau E

Navn: _____ Klasse: _____

Sammensatte ord.

Hedder det ”påskeferie” eller ”påske ferie”?
Gækkebrev eller gække brev?

En af de mest almindelige stavefejl er, at man deler sammensatte ord. Det ses ofte i reklamer, tryksager og plakater og stammer måske fra engelsk, som ikke sætter ord sammen til et, selvom om det kan lyde sådan, når de udtales.

På dansk sættes ord sammen, så de **danner ét ord**. De fungerer som ét ord i sætningen, de udtales som ét ord og sammenskrives til ét ord.

Nogle ord skifter mening, hvis de ikke skrives rigtigt. ⇒
 Jeg har ikke madpakke med **hver dag**
 Tandlægen har åbent til **hverdag**

SET PÅ
 RESTAURANT:

**FROKOST
 PLATTER
 UD AF
 HUSET**

Hvordan ser det mon ud, når en frokost platter ud?

Sådan er reglerne:

Sammensatte ord er ord, der består af flere selvstændige ord.

Sammensatte ord kan have bindebogstaver, typisk –s – eller –e – .

Sammensatte ord skrives altid i ét ord.

Sammensatte ord med en fælles ordedel, kan lade det ene erstattes af en bindestreg. (f.eks. ungdoms- og voksenundervisning)

I teksten på næste side er de sammensatte ord skrevet hver for sig. Men der er også ord, der skal stå hver for sig og de er ikke sammensatte ord. Der er også et enkelt sted, hvor de skal sættes sammen med bindestreg, som det er forklaret i reglerne.

Sæt bindestreg mellem de ord, der skal hænge sammen, sådan som det er gjort i overskriften på næste side.

Sammensatte ord (fortsat)

Påskeharen er ikke særlig gammel i dansk tradition.

Påskeharen er et dyr, som i påsken er **indvandret** fra **Tyskland**. Den hopper først over grænsen i **Sønderjylland** i begyndelsen af 1900-årene. Her har haren visse steder har været i sving som **æggegemmer**.

Der er dog ikke tale om nogen almindelig kendt tradition. I **Sønderjylland** og på nogle af de **sydfynske** øer blev æggene gemt i gærder, under buske eller i **harelejer** og børnene skulle så finde de æg, som "haren" havde **efterladt**. I Tyskland stammer de ældste beviser for den **langørede æggeuddeler** fra Heidelberg i 1682. Vi møder også den "ægglæggende" hare i et schweizisk **børnerim** fra 1789.

Påskeæg har været kendt længe, men først i 1900-årene går **chokoladeæggene** deres **sejrs**gang.

For 100-150 år siden kendte man også til **påskeæg** til påske.

Ikke som chokolade-, sukker- eller konfektæg, men som almindelige **hønseæg**. Disse kunne dog være kogte med

forskellige **naturfarvemidler** – f.eks. **løgskaller** og de kunne evt. være yderligere dekorerede. Man kunne dekorere æggene ved at ridse i skallen på de farvede æg, eller ved at tegne mønstre med tælle (fedt), inden de blev lagt i **farvebad**.

Ældste chokoladeæg.

De første **chokoladeæg** i optræder her i Danmark i firmaet "Galle og Jessens" i påsken 1917, men fænomenet kan godt være lidt ældre.

(tekst bearbejdet fra historie-online.dk)

Personlige pronominer (personlige stedord)

Ord, der står i stedet for ting og personer, kaldes personlige pronominer (personlige stedord)

Jeg, mig, min, vi, os, vores, du, dig, din, dit, dine, han, hun, den, ham, hende, hans, hendes, dens, vi, os, vores, I, jer, jeres, de, dem, deres.

Bemærk, at det personlige pronomen (personlige stedord) **I** skrives med stort for ikke at forveksle det med præpositionen (forholdsordet) **i**.

Her er Line med et påskeæg. **Hun** har lige fået **det**.

Line inviterer tre venner hjem og siger:
” **I** skal komme **i** morgen efter skoletid.”

Dagen efter, da vennerne er kommet, siger Line:
”Nu skal **I** komme med **mig** så skal **jeg** vise jer noget.”

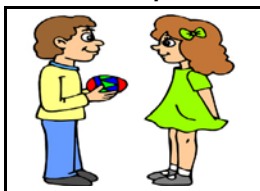
Line hjælper ofte sin oldemor med at købe ind og siger:
”Nu skal **jeg** hjælpe **dig** med **dine** varer.

En del af de personlige pronominer har deres egen lille gruppe og kaldes possessive pronominer (ejestedord) Det er bl.a. hans, hendes, sin, sit, sine og deres.

Man siger ikke:
”Christina gik ind med **Christinas** æg”.

Man siger i stedet:
”Christina gik ind med **sit** æg”.

I stedet for at sige:
”Jeppe gik ind med **Christinas** æg”,
kan man sige:
”Jeppe gik ind med **hendes** æg”.

Skriv sin/sit eller hendes/hans, så det passer til tegningerne

Nikolaj havde fået et påskeæg af onkel Hilmar og viste Julie **sit** påskeæg.

Personlige pronominer (fortsat)

	Smeden havde 15 får. Hr. Petersen klippede alle hans får for 500 kr.
	Lærke satte pris på trofastheden hos sine venner, da hun lå på sygehuset i 5 uger.
	Laura sendte et gækkebrev til sin veninde.
	Lillesøster er for lille til at bruge maling og pensler, så Sofie maler hendes æg.
	Louise læste, mens Jørgen lavede hans/hendes matematikopgaver. I denne sætning kan man argumentere for, om det er Jørgens egne eller Louises opgaver, han lavede. Det bedste var naturligvis, at han lavede sine egne.
	Jette Høne undrer sig, da hun ser ægget i sin rede.
	Martin har dekoreret sit påskeæg.
	Morfar havde gemt de gamle porcelænsæg rundt om i huset. Christoffer fandt alle hans påskeæg.
	Han flyttede hans møbler for ham.

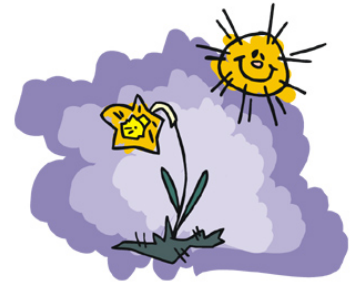
Personlige pronominer (fortsat)**Jeg eller mig?**

Hedder det

Mia og **mig** tager til påskefrokost hos bedste

eller

Mia og **jeg** tager til påskefrokost hos bedste?

Hvis du fjerner ”Mia og”, kommer der til at stå
mig tager til påskefrokost...

eller

jeg tager til påskefrokost ...

og så kan du godt høre, hvad der lyder rigtigt, ikke?

Sæt jeg eller mig ind på de tomme pladser, så det lyder rigtigt.

Vil du med Laura og **mig** ind til farfar?

Det kan **jeg** og Laura da godt finde ud af selv.

Farfar og **jeg** var de bedste venner.

Påskeharen snød lillebror og **mig**.

Hils fra **mig** og dronningen!

Anne og **jeg** har læst ”Vildheks” af Lene Kaaberbøl.

Mor kan køre med Mette og **mig**.

Træneren roste **mig** og Mikkel.

Laura og **jeg** kan godt finde ud af at bruge intra.

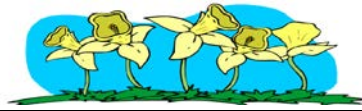
Klassen stemte på **mig** og Ida.

Oliver sendte gækkebreve til Phillip og **mig**.

Stumme bogstaver

Hvilke ord skal skrives med g eller h?

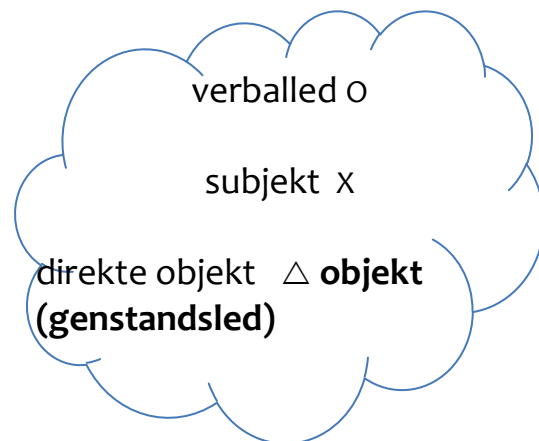
Du må ikke _____ om andre.	viske	hviske
Kattens tunge er _____.	ru	rug
En _____ mand har mange penge.	ri	rig
At sy med lange sting er at _____.	ri	rig
Kan du _____ tavlen ren?	viske	hviske
Line _____ et lille påskeæg mere.	to	tog
Der er længe til _____.	jul	hjul
Det ene _____ er punkteret.	jul	hjul
En _____ er en ikke farlig.	sno	snog
Der går en smal _____ over åen.	bro	brog
Jeg skal _____ min kjole selv.	sy	syg
Det danske flag hedder Danne-_____.	bro	brog

Sætningsanalyse

Direkte objekt (genstandsled)

Direkte objekt finder du ved at spørge med "hvad" eller "hvem" + verballedet + subjektet.
(Hvad gav bedste?)

Eksempel: Bedste gav Victor et påskeæg i påsken.
 X O △

verballed (udsagnsled) o
subjekt (grundled) x
direkte objekt (genstandsled) △

Analyser disse sætninger ved at sætte x, o og △ under leddene.
 Pas på præpositionsforbindelserne (forholdsordsforbindelserne)!
 (i sengen, til mig, på bordet...)

Hønen lægger æg.

X O △

Jeg ligger i sengen.

X O

Den gamle kone ligger for døden.

-----X----- O

Byen ligger ved havet.

X O

Vores by ligger smukt ved havet.

-----X----- O

Morfar lægger påskeæg rundt i haven.

X O △

Jakob lægger æggene på bordet.

X O △

Han lægger gækkebrevet i konvolutten.

X O △

Mille lægger gækkebrevene i skuffen.

X O △

Pigen lægger vintergækker i pres.

X O △

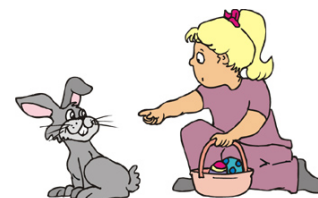
Kig på sætningerne igen på side 8. Hvilket verballed (udsagnsled) er der i sætningerne med direkte objekt (genstandsled)?

Er der et system?

Ja. Kun i sætningerne med "lægger" er der direkte objekt.

("Lægger" er et transitivt verbum. Det betyder at det tager objekt - der skal være et direkte objekt (genstandsled) i sætninger, hvor man bruger "lægger".)

Bøj verberne i præsens, præteritum og perfektum

Her gælder det uregelmæssige verber.

infinitiv (navneform)	præsens (nutid)	præteritum (datid)	perfektum (førnutid)
at lægge	jeg lægger	jeg lagde	jeg har lagt
at ligge	jeg ligger	jeg lå	jeg har ligget
at sidde	jeg sidder	jeg sad	jeg har siddet
at sætte	jeg sætter	jeg satte	jeg har sat
at gøre	jeg gør	jeg gjorde	jeg har gjort
at hive	jeg hiver	jeg hev	jeg har hevet
at få	jeg får	jeg fik	jeg har fået
at være	jeg er	jeg var	jeg har været
at lyde	jeg lyder	jeg lød	jeg har lydt
at komme	jeg kommer	jeg kom	jeg er kommet
at le	jeg ler	jeg lo	jeg har leet
at stjæle	jeg stjæler	jeg stjal	jeg har stjålet
at skrive	jeg skriver	jeg skrev	jeg har skrevet
at slide	jeg slider	jeg sled	jeg har slidt
at smide	jeg smider	jeg smed	jeg har smidt

Find 10 fejl i teksten

Sæt streg over de ord, der er skrevet forkert og skriv dem rigtigt på linjerne under teksten. Brug eventuelt ordbog. En fejl forekommer tre gange, men tæller kun for en.

Uddrag af Lene Dybdahls "Nøglens vogtere bind 1 – Den gyldne nøgle"

"Det bliver 175 kroner," sagde taxa chaufføren, da han rullede op foran lufthavnen.

De betalte og skynte sig ud af taxaen og hen mod lufthavns bygningen.

"Der røg alle vores danske penge," sagde david, da de gik gennem sving døren.

"Ja, så må vi hellere få delt fars euro imellem os, så de ikke bliver hug..."

Laura nåede ikke at gøre sin sætning færdi, for david havde fået øje på to mørklødede mænd i mørkt tøj. Nu var det jo i sig selv ikke noget særlit syn, for david gik i klasse med to piger fra somalia, men det som fik hans arm huler til at starte sprinkler anlægget var, at de begge manglede højre lillefinger.

taxachaufføren

skyndte

lufthavnsbygningen

David (forekommer tre gange)

svingdøren

færdig

særligt

Somalia

armhuler

sprinkleranlægget

